

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 21

ХЕРСОН
2014

УДК 37.013

ББК 74 я 43

Зареєстровано у Вищій атестаційній комісії України постановою президії ВАК України від 16 грудня 2009 року №1-05/6 (бюлетень № 1, 2010 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 1 від 23.01.2014 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іван	БЕХ	доктор психологічних наук, професор (Україна)
Євдокія	ГОЛОБОРОДЬКО	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Віктор	ОЛІЙНИК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Василь	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, головний редактор (Україна)
Марія	ПЕНТИЛЮК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Григорій	ПУСТОВІТ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Галина	САГАЧ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Ніна	СЛЮСАРЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, відповідальний секретар (Україна)
Нада	БАБІЧ	доктор педагогічних наук, професор (Хорватія)
Бажена	МУХАЦКА	доктор педагогічних наук, професор (Польща)
Раїса	СЕРЬОЖНИКОВА	доктор педагогічних наук, професор (Росія)
Олександр	ТЕСЛЕНКО	доктор педагогічних наук, доктор соціологічних наук, професор (Казахстан)
Анатолій	ЗУБКО	кандидат педагогічних наук, професор (Україна)
Ірина	ЖОРОВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Юлія	КУЗЬМЕНКО	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Сергій	МОЇСЕЄВ	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Наталя	ТЕРЕНТЬЄВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Галина	ЮЗБАШЕВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Олена	КОХАНОВСЬКА	кандидат педагогічних наук (Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Євген АЛЕКСАНДРОВ – доктор педагогічних наук, професор (Росія);

Тетяна ЗАВГОРОДНЯ – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – Випуск 21. – 329 с.

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики загальноосвітніх навчально-виховних закладів, професійно-технічних навчальних закладів, вищих начальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти модернізації сучасної освіти. Упровадження висвітлених на сторінках збірника наукових праць матеріалів сприятиме вирішенню різноманітних проблем сучасної загальноосвітньої та професійної школи.

Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей, за порушення авторських прав будь-яких юридичних і фізичних осіб, а також за використання даних, що не підлягають публікації у відкритому друці. Думки авторів можуть не співпадати з думкою редакції. Передрук матеріалів допускається тільки з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів, опублікованих в «Педагогічному альманасі» посилання на збірник наукових праць обов'язкове.

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	9
<i>Александров Е.П.</i> Педагогическое взаимодействие как интенциональный диалог	10
<i>Грамашук О.В.</i> Генеза поняття «здібності»	18
<i>Вечерок Т.В.</i> Критерії та показники сформованості моральних цінностей учнів старших класів	24
<i>Єсьман І.В.</i> Педагогічна освіта батьків як складова науки про сімейне виховання	32
<i>Осадець М.М.</i> Виховання сучасного підростаючого покоління: аспекти використання засобів народної фізичної культури	36
Розділ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	42
<i>Білецька І.О.</i> Полікультурні тенденції сучасної вітчизняної іншомовної освіти	43
<i>Сафонова І.Я.</i> Ключові й предметно-математичні компетентності старшокласників	50
<i>Мироненко І.В.</i> Загальнобіологічні поняття як складова шкільного курсу біології	56
<i>Філончук З.В.</i> Формування економічних компетенцій учнів основної школи у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін	62
Розділ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	70
<i>Жерноклеєв І.В.</i> Особливості методичної підготовки майбутніх учителів технологій на базі загальноосвітнього навчального закладу	71
<i>Завгородня Т.К.</i> Проблема ступеневої підготовки у ВНЗ у контексті болонського процесу і можливості її розв'язання в Україні	76
<i>Мешко Г.М.</i> Курс «Вступ до педагогічної професії» в системі підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувальної діяльності	80
<i>Сергеева Л.М.</i> Сучасні тенденції розвитку професійної освіти в контексті європейської інтеграції	85
<i>Шоробура І.М.</i> Підготовка фахівців дошкільної освіти в умовах Хмельниччини	92
<i>Вінник М.О., Лазаренко Ю.С., Корж Ю.В., Тарасіч Ю.Г.</i> Використання комп'ютерних засобів комунікації в підготовці майбутніх інженерів-програмістів	100
<i>Відоменко Д.Д.</i> Проблема класифікації інформаційних систем управління видавництвом у процесі підготовки фахівців з видавничої справи та редагування	108
<i>Грибок Н.М.</i> Досвід упровадження інтерактивних форм і методів навчання студентів спеціальної медичної групи	114
<i>Дячлева О.С.</i> Науково-дослідна робота курсантів як важлива складова науково-дослідницького середовища ВНЗ морського профілю	118
<i>Жорова І.Я.</i> Формування професійних цінностей майбутніх фахівців як психолого-педагогічна проблема	123
<i>Зверева Н.Л.</i> Проблема педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів: аналіз актуальних досліджень	129
<i>Знамеровська Н.П., Васильченко Г.Ю., Казанчан А.К.</i> Формування професійних компетенцій курсантів морської академії в процесі графічної підготовки	135
<i>Корчевський Д.О.</i> Світоглядно-філософські засади інтеграції змісту професійної підготовки майбутніх фахівців комп'ютерної графіки та дизайну	141
<i>Кулаєва Н.В.</i> Комплексний аналіз насичення типової програми нормативної навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності»	147
<i>Матросова И. Г.</i> Тенденції культуросообразного розвитку вищого технічного образования в переходний період	154
<i>Миценко О.А.</i> Формування англomовної писемної компетенції майбутнього вчителя в контексті професійної підготовки	158
<i>Навроцька М.М.</i> Імідж педагога як психолого-педагогічна проблема	164
<i>Паніотова Д.Ю.</i> Моделювання системи формування загальнокультурної компетенції майбутніх інженерів	170

<i>Пащенко О.В.</i> Створення та розвиток інклюзивного навчального середовища у професійно-технічних навчальних закладах.....	175
<i>Перець О.Б., Туркот Т.І.</i> Структура та сутнісні ознаки готовності учителів природничо-математичних дисциплін до педагогічного проектування з використанням інформаційних технологій	180
<i>Примакова В.В.</i> Методична служба як структурна складова системи післядипломної педагогічної освіти в Україні середини ХХ – початку ХХІ століття	187
<i>Проценко У.М.</i> Фахівець з фізичної культури: сутнісні характеристики	194
<i>Сопівник Л.Й.</i> Про необхідність формування екологічної культури студентів аграрних вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації.....	200
<i>Сорочан Н.Ю.</i> Програма дослідження стану практичного застосування інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці маркетологів	206
<i>Терентьєва Н.О.</i> Векторність у розвитку університетської освіти.....	214
<i>Чумак Л.В.</i> Генезис формування складових професійної майстерності вчителя: перша половина імпліцитного періоду еволюції педагогічної професії	221
<i>Шиянюк Л.В.</i> Методичне забезпечення формування українськомовної комунікативної компетентності студентів технічного вишу І-ІІ рівнів акредитації на основі навчальних текстів	226
Розділ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ	235
<i>Артюхіна М.В.</i> Управління навчальним закладом на принципах холістичного маркетингу ..	236
<i>Ковальська Н.М., Саух О.М.</i> Неперервна професійна освіта: управлінський аспект.....	240
<i>Устинова Н.В.</i> Державно-громадське управління освітою: поклик ХХІ століття	246
Розділ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА.....	252
<i>Щербяк Ю.А.</i> Опікунська діяльність греко-католицької церкви кінця ХІХ ст. – 1939 рр.	253
<i>Бабич В.І.</i> Особливості застосування методичного прийому «дешефрувальник» у практиці підготовки майбутніх педагогів до підвищення рівня соціального здоров'я підлітків	261
<i>Дереш В.С.</i> Вплив соціальних інститутів на посилення виховної функції сім'ї (60-ті роки ХХ ст.)	266
<i>Зайченко Н.І.</i> Соціально-педагогічна складова ювенальної юстиції Іспанії.....	273
<i>Логвиновська Т.А.</i> Інтеграція виховних зусиль ВНЗ як педагогічного й соціального середовища – важлива умова виховання соціальної спрямованості молоді	280
<i>Олефір Ю.А.</i> Інтерактивні методи навчання як складова підготовки компетентних фахівців соціальної педагогіки.....	286
Розділ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	293
<i>Калініченко Н.А.</i> Історіографія дослідження педагогічної діяльності Івана Ткаченка (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)	294
<i>Кохановська О.В.</i> Особливості становлення вищої природничо-математичної освіти дівчат в Україні ХІХ – початку ХХ століття.....	300
<i>Решетова І.А.</i> Функції вчених рад в освітньому просторі вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів (1958-1990 рр.)	305
<i>Славська Я.А.</i> Еколого-естетичне виховання учнівської молоді у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть.....	313
<i>Шайнер Г.І., Матюшко Л.І.</i> Головні напрямки кооперативно-просвітньої діяльності РСУК у міжвоєнний період	318
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	327

**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ НА ПОСИЛЕННЯ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ СІМ'Ї
(60-ТІ РОКИ ХХ СТ.)**

У статті розкривається проблема впливу соціальних інститутів на сімейне виховання у 60-ті роки ХХ століття. Аналізується історико-педагогічна література, архівні джерела (накази, інструкції, положення, постанови, доповідні записки, плани роботи, звіти, рішення), що дозволяє розглянути різні аспекти впливу з боку держави і громадськості на посилення виховної функції сім'ї. Визначаються форми впливу соціальних інститутів на сімейне виховання у досліджуваний період: загальношкільні і класні батьківські збори, шкільні батьківські конференції, університети для батьків, лекторії, педагогічні бесіди і консультації з використанням кіно та телебачення, школи культури для батьків, з'їзди представників школи, батьків і громадськості з питань виховання дітей.

Ключові слова: сім'я, виховання, соціальні інститути, виховна функція сім'ї, школа, батьківська громадськість, громадські організації.

Загальновідомо, що сім'я формує у дітей основи моралі, виховує та здійснює первинну соціалізацію підростаючого покоління. Однак те, на якому рівні здійснюється виховна функція сім'ї, наскільки батьки сприяють формуванню й вихованню особистості

---

* Дереш В.С.

дитини, залежить від їх педагогічної культури, власного розвитку, світосприйняття, вихованості, знань про особливості виховання і розвитку дітей. До того ж сім'я не є відірваною від суспільства, і тому на виховну функцію сім'ї прямий вплив має соціокультурне середовище, в якому живе родина.

У 60-ті роки ХХ століття характерним для суспільства було проголошення піклування про сім'ю і дітей з боку держави та уряду. Насправді політика держави прагла зміцнення своєї влади як над підростаючою особистістю та інститутом батьківства, так і над усім суспільством в цілому, знецінюючи таким чином авторитет і роль батьків у формуванні дитини. Адаже пріоритетними інститутами соціалізації особистості були державні навчальні та виховні установи, а сім'я з її виховною функцією була на другому плані. Проте усупільнення виховання підростаючого покоління мало і свої плюси, серед яких хотілося б зупинитися на досвіді посилення виховної функції сім'ї, яке відбувалося завдяки роботі з батьками навчальних державних закладів, поширенню педагогічної пропаганди серед батьків. Адаже це є актуальним і на сьогодні.

У психолого-педагогічній науці накопичено значний теоретичний матеріал з проблеми виховання дитини в сім'ї. Питання впливу сімейного виховання на становлення особистості досліджували Т. Алексеєнко, В. Баранов, І. Бех, І. Єсьман, Т. Кравченко, О. Сухомлинська, В. Федяєва, М. Шаповал, О. Ярошинська та ін.

Мета статті – на основі аналізу історико-педагогічної літератури, архівних джерел, нормативно-правових документів УРСР 60-х років ХХ століття розкрити особливості впливу соціальних інститутів на сімейне виховання в зазначений період.

З 1958 до 1964 року в Українській РСР, як і в усьому Радянському Союзі, у сфері освіти здійснювалася реформа, яка передбачала подолання відриву школи від життя суспільства. 17 квітня 1959 р. сесія Верховної Ради УРСР ухвалила Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР». Законом визначалися завдання, покладені на школу і сім'ю, а також на державні, партійні, громадські органи з метою розвитку дітей [3]. Він регулював взаємостосунки між сім'єю і соціальними інститутами, спрямовував діяльність органів народної освіти і партійних та громадських органів на контролювання ситуації у вітчизняній сім'ї.

У всіх змінах, які відбувалися в цей період в українському суспільстві, особливу роль відіграла партія. У прийнятому під час ХХІІ з'їзду КПРС (1961 р.) Статуті КПРС взаємна повага в сім'ї, турбота про виховання дітей розглядалися як один із моральних принципів будівника комунізму. Відповідно до третьої програми КПРС, прийнятої на ХХІІ з'їзді КПРС, обов'язком батьків є «виховання дітей у дусі комуністичної моралі, дбайливого ставлення до соціалістичної власності, вдосконалення і, тим самим, моральне вдосконалення всього суспільства» [9, с. 3-4]. Отже, основною функцією сім'ї в досліджуваній період було виховання дітей. Загальновідомо, що на сімейну соціалізацію дітей найбільше впливають такі фактори життя сім'ї, як моральний, освітній, культурний та матеріальний. Тому держава здійснювала вплив на всі сфери життя сім'ї, сімейні взаємостосунки, на характер взаємодії батьків з дітьми з метою корекції сімейного виховання для виконання поставлених партією завдань, залучаючи до цього різноманітні соціальні інститути: навчальні та виховні установи, профспілкові організації та організації політичного спрямування. Це підтверджується аналізом історико-педагогічної літератури, архівних джерел, оскільки серед них багато наказів, інструкцій, положень, постанов, доповідних записок, планів роботи, звітів, рішень, які висвітлюють різні аспекти впливу з боку держави і громадськості на посилення виховної функції сім'ї.

На початку 60-х років ХХ століття в державі проводилася цілеспрямована робота з батьками в напрямку подальшого зміцнення зв'язку школи з сім'єю і громадськістю. У звіті Херсонського районного відділу народної освіти за 1961-1962 навчальний рік

зазначено, що перебудова роботи школи в світлі рішень XXII з'їзду КПРС та Закону про школу поставила перед педагогічними колективами завдання створення єдиного фронту виховної роботи з боку школи, сім'ї і громадськості [5, арк. 148].

У цей період активно залучалися до життя школи батьки. Підносилися роль батьківських комітетів; значно виріс їх актив, який з бажанням допомагав не лише школі, а і сім'ям, які з різних причин не справлялися з вихованням дітей. У «Положенні про батьківський комітет восьмирічної школи та середньої загальноосвітньої трудової політехнічної школи» (1960 р.) Міністерства освіти УРСР сказано: «З метою забезпечення єдиних дій школи, громадськості й сім'ї в розв'язанні завдань виховання нової людини в кожній школі створюються загальношкільні і класні батьківські комітети... Класний батьківський комітет обирається в складі 3-5 осіб на класних батьківських зборах» [11, с. 175]. Такий батьківський комітет був організований у школі № 32 м. Херсона. Він працював за секторами, кожен з яких відповідав за певний напрямок роботи: «господарський організує харчування учням; культмасовий сектор походить в кіно, театр, допомагає в створенні фонду всеобучу. За цей рахунок школа зможе оздоровити велику кількість учнів. Навчальний сектор разом з батьківським активом класу мобілізує батьків на допомогу школі в піднесенні успішності» [8, арк. 192].

Водночас у середній школі №101 м. Києва діяв загальношкільний батьківський комітет, що зі свого складу утворював постійно діючі комісії – навчально-виховну, культурно-масову, з педагогічної пропаганди, матеріально-побутову, санітарно-господарську [11, с. 175]. Навчально-виховна комісія приділяла увагу успішності й поведінці учнів: класні батьківські комітети всебічно вивчали стан сімейного виховання недисциплінованих і невстигаючих учнів, їх індивідуальні особливості; викликали дітей разом із батьками на засідання загальношкільного батьківського комітету. Матеріально-побутова комісія батьківського комітету опікувалася наданням матеріальної допомоги окремим незабезпеченим дітям з фонду всеобучу і роботою щодо застосування заходів до окремих батьків, які не виконують своїх батьківських обов'язків. Культурно-масова комісія організувала відвідування учнями театрів, кінотеатрів, музеїв. Батьківські комітети шкіл, очолювані працівниками підприємств і виробництв, надавали значну допомогу школам в організації шкільних майстерень для виробничого навчання і праці учнів. Дітей часто запрошували в цехи для ознайомлення з виробничою працею, а також для виступів самодіяльності, таким чином організовуючи їх дозвілля. Батьків залучали до керівництва гуртками і до роботи в групах продовженого дня, що водночас сприяло покращенню дисципліни серед учнів. Комісія з педагогічної пропаганди допомагала виявляти і поширювати кращий досвід сімейного виховання, організувати батьків, сприяла посиленню виховної функції сім'ї. Санітарно-господарська комісія надавала допомогу шкільному лікареві у його роботі.

У 1963-1964 навчальному році посилилася увага до залучення батьків і громадськості до роботи з виховання школярів, підвищення відповідальності батьків за виховання дітей в сім'ї та школі з боку місцевих партійних, профспілкових і комсомольських організацій, які також надавали дієву допомогу органам народної освіти і школам. Показали свою життєвість і такі форми роботи батьківської громадськості, як районні і міські ради батьківських комітетів шкіл, батьківські комітети домоуправлінь [4, арк. 37-38].

Показовою в цьому сенсі є робота в Центральному районі м. Одеси, де спільними зусиллями шкіл і домоуправлінь були створені батьківські комітети у всіх будинках і при всіх домоуправліннях – понад 300 комітетів, роботою яких керувала районна рада. Батьківські комітети слідували за тим, щоб усі діти шкільного віку навчалися, допомагали окремим сім'ям у вихованні дітей, надавали допомогу невстигаючим учням. Це сприяло тому, що школярі у більшості будинків цього району з року в рік

переходили у наступні класи. На фасадах будинків, в яких проживали такі діти, прикріплювалася червона зірка і планшет з надписом: «У нашому будинку немає дурторічників» [2, арк. 42].

На кінець 60-х років ХХ століття набули поширення батьківські комітети при дитячих секторах домоуправлінь. Наприклад, при дитячому секторі домоуправління № 5 м. Херсона 1967 року було створено батьківський комітет із 6 осіб, який проводив значну роботу з батьками. Часто запрошувалися учителі для виступів у секціях для батьків. Так, учителька школи № 20 м. Херсона Мансурова прочитала цікаву лекцію про роль особистого прикладу батьків у вихованні підлітків [10, арк. 20].

Вітчизняні соціальні інститути 60-х років ХХ століття, зокрема батьківські загальношкільні комітети та батьківські комітети домоуправлінь, дієво впливали на посилення виховної функції сім'ї, працюючи як у школах, так і позашкільних навчально-виховних закладах. Традиції взаємодії батьківської громадськості з сім'ями учнів збереглися протягом досліджуваного десятиліття і передалися наступним поколінням. На сьогодні цей досвід, на нашу думку, заслуговує уваги і широкого поширення, адже в сучасному суспільстві батьки не прислухаються до потреб дітей, не вникають у проблеми навчання і виховання підростаючого покоління, перекладаючи це на плечі учителів, а «допомога школі» надається лише у спонсорській формі.

Наступною ефективною формою роботи з батьками у 60-ті роки ХХ століття були батьківські збори. На загальношкільних батьківських зборах, які проводилися тричі на рік, розглядалися питання про шляхи піднесення та виховання свідомості, дисципліни, про суспільно корисну працю, про учнівську форму, про єдині вимоги до дітей з боку школи та сім'ї, про єдиний домашній режим школяра, виконання закону всеобучу, ознайомлення батьків з рішенням березневого Пленуму ЦК КПРС (1962), надання допомоги учням-сиротам, напівсиротам, учням, які потребують матеріальної допомоги, ознайомлення батьків з інструкцією про перевідні та випускні екзамені [5, арк. 148].

Класні батьківські збори проводилися щомісяця. Там учителями читалися лекції та проводилися бесіди на педагогічні теми, організовувався обмін досвідом сімейного виховання, відбувалося ознайомлення з новинками педагогічної літератури, статтями з журналів «Семья и школа», «Начальная школа», «Радянська школа» про сімейне виховання. Завдяки цій роботі у батьків виникав інтерес до батьківських зборів, вони охоче приходили до школи, щоб отримати пізнавальну і корисну інформацію та поради щодо виховання дітей. Адже теми лекцій, які читалися класними керівниками, мали широкий діапазон, торкалися різноманітних питань: «Як виховати в дітей чесність і правдивість, чуйність і гуманність, а також усі інші риси морального кодексу будівника комунізму»; «Як виховати в дітей почуття і свідомість громадського обов'язку»; «Виховання пам'яті та уваги в дітей»; «Роль книги в житті дітей»; «Про боротьбу проти релігійних забобонів серед дітей»; «Як сім'я повинна допомагати школі в політехнічному навчанні і трудовому вихованні учнів»; «Організація дитячого дозвілля в сім'ї»; «Авторитет і особистий приклад батьків і його значення для виховання дітей» [11, с. 193-194].

Більшість тем лекцій, які розглядалися на батьківських зборах у 60-х роках ХХ століття, є актуальними і на сьогодні та можуть використовуватися в роботі з батьками. Адже класний керівник може і повинен допомогти обрати правильні шляхи впливу на дитину з боку батьків.

Відповідно до матеріалів ХХІІ з'їзду КПРС школи і педагогічні колективи України у 1961-1962 навчальному році спрямували свої зусилля на зміцнення зв'язку школи з батьками, з громадськістю, на педагогізацію батьків. Значний вплив на посилення виховної функції сім'ї здійснювався як із боку шкіл, так і позашкільних закладів, відділів народної освіти та інститутів вдосконалення вчителів. Зверталася увага на виховання

у дітей кращих моральних рис радянської людини, прищеплення практичних навичок і любові до праці в школі і дома. Вчителями, класними керівниками, інспекторами і методистами були прочитані численні доповіді і лекції для батьків, проведені бесіди, батьківські конференції.

Так, щороку у третій чверті проводилися шкільні батьківські конференції «з питань комуністичного виховання дітей та обміну досвідом сімейного виховання» [11, с. 186]. Ці конференції були тематичними. Зокрема в Новій Каховці, Нововоронцовському та Високопільському районах Херсонської області успішно пройшли такі конференції:

1. Трудове виховання дітей в школі і сім'ї.
2. Школа і сім'я в боротьбі за комуністичне виховання учнів.
3. Роль батька у вихованні дітей в сім'ї [8, арк. 194].

А от у 1962-1963 навчальному році у середній школі № 101 м. Києва відбулася конференція з питань трудового і морального виховання дітей у сім'ї. Ця конференція «була проведена за програмою, рекомендованою товариством «Знання» Української РСР і секцією сімейного виховання республіканського Науково-педагогічного товариства, на тему: «Моральне виховання і підготовка дітей до праці» [11, с. 212].

Вищезазначене свідчить, що батькам надавалася можливість висловитися перед громадськістю стосовно сімейного виховання дітей, таким чином відбувався обмін досвідом соціалізації дітей в сім'ї. Батьки надавали цінні практичні поради щодо виховання дітей, успішного навчання та покращення дисциплінованості. Водночас у цій роботі були і недоліки – такі, як надмірна ідейна та політична спрямованість. Адже всі виступи пов'язувалися із завданнями, які були поставлені XXII з'їздом і Програмою КПРС.

Значну роботу з підвищення знань батьків про особливості виховання і розвитку дітей проводили університети для батьків. Так, Бердянський університет для батьків Запорізької області відвідувало 800 батьків, які впродовж трьох місяців прослухали цикли лекцій на науково-політичні, педагогічні, медичні і морально-етичні теми [7, арк. 65]. У Житомирській області, наприклад, у 1963-1964 навчальному році працювало 28 дворічних університетів для батьків, якими охоплено 4102 людини, 165 шкіл батьків (15685 слухачів), 22 школи молоді матері (840 слухачів), два лекторії для батьків (з 11480 слухачами). Аналогічна робота проводилася в Донецькій, Одеській, Вінницькій та інших областях [1, арк. 31].

З метою активізації участі батьків у роботі шкіл у досліджуваній період також проводилася педагогічна пропаганда у формі лекторіїв із використанням преси, радіо. До роботи було залучено вчителів, медпрацівників і представників громадських організацій, які протягом навчального року читали багато лекцій. Так, в одному лише Великоолександрівському районі Херсонської області прочитано 2350 лекцій на теми морального виховання («Режим дня як фактор виховання», «Сила прикладу», «Особистий приклад – найкращий фактор переконання», «Виховання навиків культури поведінки», «Виховання дисциплінованості і організованості» та ін.) [8, арк. 193].

При Тягинській середній школі, Федорівській середній школі, Дар'ївській школі Херсонської області працювали батьківські лекторії, в яких було задіяно 32 вчителі. Робота проводилася за заздалегідь складеним планом. Кожного місяця вчителі виступали з лекціями з таких тем: «Про особистий приклад і авторитет батьків у вихованні дітей», «Режим праці і відпочинку школярів», «Трудове виховання дітей», «Закон про школу», «Макаренко про виховання», «Молодь – наше майбутнє» та інші [5, арк. 148-149].

У більшості областей України працювали такі університети, лекторії для батьків, школи молодих матерів. У Донецькій області на багатьох підприємствах було створено

«Ради сприяння сім'ї і школі». У Донецьку, Єнакієві, Артемівську та інших містах регулярно проводилися збори активу з народної освіти, на яких обговорювалися питання виховання дітей [2, арк. 42].

З вищезазначеного стає зрозуміло, що держава приділяла особливу увагу пропаганді наукових і педагогічних знань серед батьків, залучаючи до цієї роботи вчителів, керівників шкіл, медиків, науковців. У результаті проведеної роботи значно зросла педагогічна культура трудящих, підвищився інтерес і бажання активно брати участь в організації виховання дітей.

У цей час активно використовувалися для проведення педагогічних бесід і консультацій кіно та телебачення. Так, у період підготовки до екзаменів завучем інституту удосконалення кваліфікації вчителів Херсонської області З. Глінською було проведено змістовну консультацію на телебаченні для батьків і вчителів «Як допомогти дітям успішно скласти екзамен».

Цікавою формою роботи з батьками була школа культури для батьків, яка працювала при Новорайській школі Бериславського району Херсонської області. За 1960-1961 навчальний рік у ній було проведено 8 занять: з лекціями і бесідами виступали вчителі, а завжди після лекції демонструвалися кінофільми. Робота проводилася в такому плані:

1. а) «Естетичне виховання в нашій країні» (лекція).
б) Кінофільм «Художники епохи Відродження».
2. а) Історія балету (лекція).
б) Кінофільм «Майстри російського балету».
3. а) «Островський і театр» (лекція).
б) Кінофільм «Таланты и поклонники».
4. а) «Горький і театр» (лекція),
б) Кінофільм «На дні» та інші.

У роботі з батьками шкільні колективи учителів використовували стінні газети, де вміщувалися невеликі за розміром статті, присвячені завданням школи і батьків, надавалися педагогічні поради батькам, висвітлювався педагогічний досвід виховання в сім'ї, повідомлялося про стан успішності учнів [8, арк. 194].

Активно впливала на посилення виховної функції сім'ї і громадськість. Так, у січні 1964 року в м. Луганську відбувся з'їзд представників школи, батьків і громадськості з питань комуністичного виховання дітей. Аналогічні з'їзди і конференції пройшли у Запорізькій, Львівській, Донецькій, Вінницькій, Чернівецькій та інших областях. У березні 1964 року в м. Києві було проведено зліт друзів дітей і школи з теми «Про підвищення ролі громадськості в комуністичному вихованні підростаючого покоління». У зльоті взяли участь близько 2,5 тисяч людей [1, арк. 30-31]. З роками своєї діяльності громадські організації лише зміцнили свій вплив на виховання підростаючого покоління у сім'ї і на батьків. У результаті проведеної роботи з розповсюдження педагогічних знань серед батьків значно зросла педагогічна культура трудящих, підвищився інтерес і бажання активно брати участь в організації виховання дітей.

Спільна робота школи з сім'єю, громадськістю мала позитивні наслідки, серед яких – підвищення успішності учнів, поліпшення їх участі в суспільно корисній праці. Хоча, як видно з доповідей, «радянські громадські організації ще недостатньо гостро обговорюють факти безвідповідального ставлення окремих батьків до питання виховання дитини в сім'ї» [6, арк. 270].

Отже, все викладене вище засвідчує, що у 60-ті роки ХХ століття в суспільстві значна увага приділялася підвищенню освітнього та культурного рівня батьків з метою посилення виховної функції сім'ї. Для цього до роботи з батьками залучалися різні соціальні інститути, серед яких – загальноосвітні школи, громадські організації,

позашкільні заклади, відділи народної освіти та інститути вдосконалення вчителів, загальношкільні та класні батьківські комітети, батьківські комітети домоуправлінь, ради сприяння сім'ї та школі. Досягненню значного впливу соціальних інститутів на виховну функцію в сім'ї сприяло використання різноманітних форм роботи з батьками (а саме загальношкільні і класні батьківські збори, шкільні батьківські конференції, університети для батьків, лекторії, педагогічні бесіди і консультації з використанням кіно та телебачення, школи культури для батьків, з'їзди представників школи, батьків і громадськості з питань виховання дітей). Робота з батьками, яка проводилася в досліджуваній період, була активною, добре спланованою і організованою, хоча траплялися випадки, не позбавлені певної формальності.

Розглянуті форми роботи з батьками, які використовувалися соціальними інститутами для посилення виховної функції сім'ї в досліджуваній період, доцільно ретельно вивчати і застосовувати в сучасних соціокультурних умовах нашої держави, адже лише спільними зусиллями сім'ї, школи і громадськості можна досягнути успішної соціалізації особистості дитини.

Література:

1. Довідка Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1963-1964 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 4331. – 101 арк.
2. Довідка Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1964-1965 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 4535. – 79 арк.
3. Закон об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm
4. Заходи Херсонського обласного (промислового) відділу народної освіти на виконання постанови ЦК КПРС від 15.X.1963 року // ДАХО. – Ф. р-2239. – Оп. 2. – Спр. 38 (Планы работы отдела народного образования, учебные планы; доклады, справки, информации о состоянии и мерах борьбы с детской беспризорностью, об опыте работы школ области, состоянии эстетического воспитания в школах и другим вопросам; социалистические обязательства школ и дошкольных учреждений, 366 арк.). – Арк. 35-38.
5. Звіт Херсонського районного відділу народної освіти за 1961-1962 навчальний рік // ДАХО. – Ф. р-2239. – Оп. 1. – Спр. 1333. – 162 арк.
6. Работа по выполнению решений июньского и июльского пленумов ЦК КПСС и ЦК КП Украины и постановления ЦК КПСС от 15 октября 1963 года «О борьбе с детской преступностью и безнадзорностью» // ДАХО. – Ф. р-2239. – Оп. 2. – Спр. 38 (Планы работы отдела народного образования, учебные планы; доклады, справки, информации о состоянии и мерах борьбы с детской беспризорностью, об опыте работы школ области, состоянии эстетического воспитания в школах и другим вопросам; социалистические обязательства школ и дошкольных учреждений, 366 арк.). – Арк. 269-271.
7. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1961-1962 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3532. – 117 арк.
8. Річний звіт про роботу шкіл Херсонської області за 1960-1961 навчальний рік // ДАХО. – Ф. р-2239. – Оп. 1. – Спр. 1232. – 243 арк.
9. Смородская Ю. В. Социализация старшеклассников в условиях семейных отношений: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Смородская Юлия Вениаминовна; Научно-исследовательский институт психологии УССР. – К., 1973. – 26 с.
10. Справка о работе детских секторов домоуправлений № 1, 2, 3, 4, 5 и ЖКО ХБК // ДАХО. – Ф. р-2239. – Оп. 4. – Спр. 244 (Планы работы детских внешкольных учреждений Херсонской области на 1967 год и справки, информации об их исполнении, 154 арк.). – Арк. 14-20.
11. Шаповал М. М. Спільна робота школи, сім'ї і громадськості / М. М. Шаповал. – К.: Радянська школа, 1965. – 232 с.

Дереш В.С.

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ИНСТИТУТОВ НА УСИЛЕНИЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ФУНКЦИИ
СЕМЬИ (60-Е ГОДЫ XX ВЕКА)

В статье раскрывается проблема влияния социальных институтов на семейное воспитание в 60-е годы XX века. Анализируется историко-педагогическая литература, архивные источники (приказы, инструкции, положения, постановления, докладные записки, планы работы, отчеты, решения), что позволяет рассмотреть различные аспекты влияния со стороны государства и общественности на усиление воспитательной функции семьи. Определяются формы влияния социальных институтов на семейное воспитание в исследуемый период: общешкольные и классные родительские собрания, школьные родительские конференции, университеты для родителей, лектории, педагогические беседы и консультации с использованием кино и телевидения, школы культуры для родителей, съезды представителей школы, родителей и общественности по вопросам воспитания детей.

Ключевые слова: семья, воспитание, социальные институты, воспитательная функция семьи, школа, родительская общественность, общественные организации.

Deresh V.S.

INFLUENCE OF SOCIAL INSTITUTIONS ON ENHANCING EDUCATIONAL FUNCTIONS
OF THE FAMILY (THE 60-TH YEARS OF THE XX CENTURY)

This article deals with the problem of influence of social institutions on family upbringing in the 60 years of the twentieth century. The historical and pedagogical literature, archival sources (orders, instructions, regulations, statutes, reports, work plans, reports, decisions) are analyzed. This in turn allows to consider various aspects of state and public influence on enhancing the upbringing functions of the family.

The author notes that state has influenced on all areas of family life, family relationships, the nature of interaction between parents and children for correcting family upbringing to perform tasks of the Party, involving a variety of social institutions: training and educational institutions, labor and political organizations. In the article forms of social influence on family upbringing institutions during the period of studies is determined: class and parent meetings, school parent-teacher conferences, universities for parents, lectures, educational talks and consultations with the use of films and television, culture school for parents, congresses of school representatives, parents and public representatives on the issues of child upbringing. In specific examples the impact of social institutions on the state of educational work done by parents with children is disclosed. Attention is focused on the expediency of implementing the examined forms of work with parents used by social institutions to enhance the upbringing functions of the family during the training process. It is noted that in present socio-cultural conditions in Ukraine it will facilitate the successful child socialization in a family.

Key words: family, upbringing, social institutions, upbringing function of the family, school, parent community, public organizations.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник наукових праць

Випуск 21

Коректори – Демченко В.М., Роменський О.В.
Технічний редактор – Кохановська О.В.

Підписано до друку 27.01.2014 р. Формат 210x297/8 (А-4)
Папір офсетний. Друк ризографією. Гарнітура Palatino Linotype.
Умовн.друкарк. 38,2. Наклад 300.

Друк здійснено з оригінал-макету
у видавництві КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

Свідоцтво ХС № 74 від 30.12.2011 р.

Адреса видавництва:

вул.Покришева, 41

м.Херсон

73034

тел. (0552) 37-02-00

E-mail: suitti.ks@gmail.com